УДК 378.183“19”

О. КІН

РОЗВИТОК ІДЕЙ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті викладено аналіз розвитку процесу студентського самоврядування. Показано його роль у розвитку особистості, формуванні колективу, становленні демократичних основ управлінської діяльності. Розкрито значення студентського самоврядування як інституту соціалізації молоді в сучасних умовах. Показано особливості діяльності самоврядування на сучасному етапі. Дано визначення поняття “студентське самоврядування” та окреслено перспективи його розвитку.

Ключові слова: *самоврядування, організація, особистість, студент, колектив.*

Входження України в період продуктивного розвитку всіх сфер соціального життя, відновлення державності, актуалізація багатого культурно-історичного досвіду й відродження традицій національного виховання детермінувало акцентування особливої уваги на проблемах реалізації соціальної та громадянської активності молоді. Розвиток самоврядування учнівської молоді має величезне значення для виховання соціальної активності, особистісної самоактуалізації молоді, надає широкі можливості для реалізації її професійного та творчого потенціалу.

Різні аспекти проблеми самоврядування молоді досліджувалися ще в дореволюційні часи. Так, проблеми розвитку студентських громадських об’єднань в Україні XIX ст. розглядали Д. Антонович, К. Волинський, М. Драгоманов, Р. Кирчів, В. Леонтович, Н. Маркевич, М. Попович, О. Пріцак, В. Смолій, П. Сохань, А. Фінько, В. Шевчук, Ю. Яновський та ін. Особливості розвитку студентського руху досліджено у праці Н. Левицької “Студентство України в кінці XIX – на початку XX ст.”, в якій автор на основі новітніх наукових досягнень у галузі соціального пізнання з’ясовує роль і місце студентського руху в громадсько-політичному житті українського суспільства зазначеного періоду.

Мета статті – вивчити особливості розвитку процесу студентського самоврядування в сучасних умовах.

У ході дослідження встановлено, що невід’ємним елементом будь-якого демократичного суспільства є різноманітні об’єднання громадян. Їх соціально-політичне призначення полягає, насамперед, у тому, що вони допомагають людям у вирішенні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

З розширенням демократії і зростанням рівня політичної культури посилюється тенденція до урізноманітнення громадських об’єднань у соціально-політичному житті, їх впливовості в конкретно-історичних ситуаціях, зрештою, до їх чіткої диференціації на громадські організації та громадські рухи. Причому особлива активність названих об’єднань, а також динаміка їхнього розростання та впливу спостерігаються в суспільствах перехідного типу, де одночасно виникає безліч складних суспільно-політичних проблем.

На сучасному етапі зростає громадська активність студентської молоді. Вона представлена, насамперед, розвитком студентського руху. В усіх регіонах

© Кін О., 2012

України з кожним роком з'являється все більше різноманітних студентських громадських організацій. Сам факт їх виникнення вказує на те, що студенти мають необхідність об'єднуватися для реалізації своїх інтересів і потреб, захисту своїх прав. Ігнорувати студентські об'єднання сьогодні неможливо. Для того, щоб результативно та ефективно взаємодіяти зі студентськими організаціями, недостатньо визнати факт їх існування. Необхідно чітко уявляти всю різноманітність студентських об'єднань і мати повну характеристику студентського руху, побачити та вивчити студентське самоврядування як нове явище громадської активності українського суспільства в період демократизації країни.

На сьогодні у вищих навчальних закладах України діють різні об'єднання, які презентують інтереси студентства. Це:

– профспілка об'єднана, де студенти мають представництво у відповідних комісіях;

– профспілка студентів;

– орган студентського самоврядування типу парламенту, сенату, спілки тощо;

– фахові гуртки (наприклад, студентські наукові товариства, фахові асоціації тощо).

Дві організації з них претендують на офіційне представництво студентської громади – органи студентського самоврядування та професійна спілка студентів.

Аналіз та вивчення науково-педагогічної літератури [2; 3; 6; 8–11] дали змогу встановити, що актуальність проблеми розвитку процесів самоврядування молоді на сучасному етапі зумовлена такими чинниками:

– активне утвердження демократичних засад в усіх секторах життєдіяльності українського суспільства;

– інтеграція України до Європейського співтовариства та перехід до ринкової економіки глибоко зачіпають всі складові освітньої галузі, вимагають ставлення до студентства як до партнера;

– опора на ініціативу, активну життєву позицію, європейські ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал.

Крім того, формування майбутньої еліти нації, виявлення потенційних лідерів, вироблення в них навичок управлінської та організаторської роботи проголошується особливою педагогічною технологією виховання громадянських якостей молодої людини в системі демократичних відносин колективу, реалізованої на засадах самовизначення, самодіяльності, самоорганізації, самоствердження та самореалізації особистості, і визначається важливим фактором розвитку й модернізації суспільства.

Організаційні засади студентського самоврядування знайшли відображення в Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту" та концептуальних засадах щодо стратегії та основних напрямів розвитку освіту в першій чверті XXI ст. (Національна доктрина розвитку освіти) [4; 5].

Утвердженням демократичних принципів і громадських інноваційних процесів стало прийняття змін до Закону України "Про вищу освіту" щодо питань студентського самоврядування (від 19.01.2010 р. № 1798-VI), де було визначено систему та гарантії студентського самоврядування, правові, організаційні засади створення й функціонування органів студентського самоврядування, наголошено на підвищенні ролі органів студентського самоврядування в соціальних відносинах у галузі навчання, прийнятті управлінських рішень в освітньому просторі [4].

Власне, студентське самоврядування є надзвичайно ефективним засобом формування демократичних традицій і культури, прищеплення навичок відстоювати й захищати свої інтереси та інтереси громади, усталення практики використання демократичних процедур. Цілком логічним є визнання у рамках програми "Tempus" (схеми співробітництва країн ЄС у сфері вищої освіти) студентського самоврядування одним із пріоритетних напрямів для України у сфері управління університетами.

Вивчення історико-педагогічної літератури [1; 2; 8–11] переконливо доводить: попри те, що студентське самоврядування в Україні має ще недовгу історію, за час його становлення, незважаючи на складність і неоднозначність цього процесу, встигли окреслитися певні спільні тенденції і загальні проблеми, такі як необхідність удосконалення нормативно-правової бази, розробки юридичного інструментарію, що регламентує постійну та систематичну участь студентського самоврядування в розв'язанні питань, що стосуються вищої школи, дефіцит достатніх фінансових можливостей для ефективної діяльності органів студентського самоврядування, відсутність чіткого механізму та традицій взаємодії й співпраці як між органами студентського самоврядування та адміністрацією, так і з іншими студентськими організаціями та органами студентського самоврядування різних вищів, дуалізм самоврядних органів і студентських профспілок.

Одержання відповіді на питання сучасності пов'язане із вдумливим осмисленням минулого, об'єктивною оцінкою історичних реалій, вивченням історичних коренів ідей, фактів, теорій, концепцій, тенденцій історико-педагогічного надбання минулих століть.

Усвідомлення того, що сучасний стан студентського самоврядування в Україні є підсумком усієї попередньої історії його розвитку, дає змогу простежити еволюцію студентського самоврядування від окремих проявів соціальної активності студентської молоді до потужного громадського руху.

У ході дослідження було встановлено [1; 2; 8–11], що корисний педагогічний досвід був нагромаджений у XX ст., коли відбувалися процеси організаційного становлення студентського самоврядування, розроблялися і перевірялися на практиці різноманітні напрями діяльності. Ці роки відзначилися пошуками найбільш ефективних і доцільних форм об'єднання студентської молоді, тому зазначені питання і на сучасному етапі розвитку національної вищої школи не втратили своєї актуальності та потребують ретельного вивчення.

Незважаючи на те, що ідеї, теорії та концепції організації студентського та учнівського самоврядування зародились ще за часів Середньовіччя і всебічно вивчалися в Україні в 20–30-ті рр. XX ст., з об'єктивних причин (відмова від прогресивних напрацювань минулих років, зміна ідеологічних позицій та ін.) вони не дістали належного висвітлення та об'єктивної оцінки в дослідженнях вітчизняних педагогів часів існування СРСР та УРСР.

У науковій педагогічній літературі накопичений певний обсяг знань з проблеми самоврядування учнівської молоді. Значний внесок у дослідження питань теорії і практики учнівського самоврядування та організації дитячої самодіяльності зробили Н. Крупська, А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Сорока-Росинський та ін. Велику увагу організації і розвитку учнівського самоврядування приділяв видатний педагог-гуманіст, громадський діяч Я. Корчак, педагогічним кредо якого було любов до дітей, повага до особистості дитини, бережне ставлення до її серця.

Фактично спільним для перших періодів розвитку студентського самоврядування в Україні є розвиток у різних напрямах: започаткування різнома-

нітних незалежних організацій (Союз українського студентства, Об'єднання студіюючої молоді "Зарево", Українська студентська спілка, студентські братства) і незалежних студентських професійних спілок ("Поступ" та "Пряма дія"), які так і не стали у всеукраїнському вимірі реальними конкурентами офіційним профспілкам.

Сьогодні значного поширення й розвитку в Україні набув такий тип формальних організацій студентської молоді, як органи студентського самоврядування в навчальних закладах різних рівнів акредитації, які поступово перетворюються із підструктур вищих навчальних закладів на самостійні організації.

Зазначимо, що в Україні у 90-х рр. XX – на початку XXI ст. сформувалась функціонально ефективна система органів студентського самоврядування. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах є демократичним інститутом, формою виховання студіюючої молоді, що передбачає активну участь студентів у підготовці, прийнятті та реалізації управлінських рішень щодо життєдіяльності вищого навчального закладу і його окремих підрозділів, захист прав та інтересів студентів, засвоєння ними соціальних і професійних компетенцій, включення студентів до різних видів соціально значущої діяльності.

У ході дослідження встановлено [1; 2; 4; 5; 9], що першим нормативно-правовим актом, що передбачив право створювати органи студентського самоврядування у вищих навчальних закладах, був Закон України "Про освіту" від 23 березня 1991 р., який визнавав громадське самоврядування, у тому числі студентське. У 1996 р. було прийнято Положення про державний вищий заклад освіти (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р.), яким визначено мету, завдання, структуру органів студентського самоврядування. Незважаючи на те, що згодом з'явилось досить прогресивне Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах, затверджене Міністерством освіти і науки України від 3 квітня 2001 р., Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 р. відображає ті самі норми, які в 1996 р. були передбачені в Положенні про державний вищий навчальний заклад. Якщо говорити про законодавче регулювання, то сьогодні це лише ст. 38 Закону України "Про вищу освіту" та ст. 37, що визначає необхідність затвердження положення про студентське самоврядування вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу.

Студентське самоврядування у ВНЗ діє на основі Положення про студентське самоврядування, яке, згідно із Законом України "Про вищу освіту", ухвалюється вищим органом студентського самоврядування – загальними зборами студентів (конференцією) студентів ВНЗ. Після ухвалення студентами воно затверджується вищим колегіальним органом громадського самоврядування ВНЗ. Таким чином, маємо таку ієрархію актів щодо студентського самоврядування (тобто яким чином вони мають пріоритет у застосуванні):

1. Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 р. (ст. 37, 38).
2. Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1074 (п. 37, 38, 49–57).
3. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 3 квітня 2001 р. № 166.
4. Статут вищого навчального закладу.
5. Положення про студентське самоврядування у ВНЗ (прийняте загальними зборами (конференцією) студентів ВНЗ і затверджене загальними зборами (конференцією) трудового колективу ВНЗ).

6. Інші акти органів студентського самоврядування.

Аналіз науково-педагогічної літератури встановив [1–3; 6; 8–10], що метою студентського самоврядування є виявлення, реалізація та розвиток творчого, наукового, організаційного, політичного потенціалу студентів, формування їх кращих моральних якостей, а головні завдання визначаються як:

– забезпечення виконання студентською молоддю своїх обов'язків як громадян і студентів;

– сприяння та вдосконалення навчальної, наукової і творчої діяльності студентів; залучення їх до науково-дослідної роботи, підвищення якості навчання;

– соціальний захист прав та інтересів студентів;

– співробітництво з органами студентського самоврядування і молодіжними організаціями інших навчальних закладів України і за кордоном.

Залучення студентської молоді до діяльності в органах студентського самоврядування сприяє процесу соціалізації студентської молоді, оскільки допомагає відчувати складність соціальних відносин, формувати власну соціальну позицію, виявляти свої можливості в реалізації лідерських функцій; забезпечує формування у студентів університету патріотичних почуттів, поваги до України, рідного міста та альма-матер, а також почуттів національної свідомості, гідності; розкриває організаторські здібності студентів, збільшуючи кількість умілих організаторів конкретних справ; сприяє вихованню здорової особистості; підвищенню рівня політичної та загальнолюдської культури; формує почуття відповідальності; виховує самостійність як рису людини, її ініціативність; сприяє самовихованню й саморозвитку майбутніх фахівців.

Отже, участь студентської молоді в діяльності органів самоврядування сприяє:

– формуванню лідерських якостей, організаторських умінь у студентській молоді;

– створенню умов реалізації здібностей, талантів та нахилів молодої людини;

– стимулюванню активності молодого громадянина у суспільному житті;

– налагодженню конструктивної співпраці між студентами та адміністрацією вищого навчального закладу, що надає можливість управляти деякими напрямами його функціонування, зокрема організації навчального процесу;

– вихованню відповідальної громадської позиції у студентів.

Система студентського самоврядування передбачає дотримання певних вимог: виборність на всіх рівнях, періодична звітність лідерів, виконання рішень вищих органів членами організації або її окремих груп; забезпечення прав меншості відстоювати свої позиції, відкритість рішень, що приймаються, гласність.

Зміст студентського самоврядування зумовлений його конкретними завданнями й складається з навчально-виховної роботи (сприяння та вдосконалення навчальної діяльності студентів, тьюторська робота, підвищення якості навчання); наукової роботи (залучення студентів до науково-дослідної роботи в гуртках, клубах, наукових товариствах); культурно-масової роботи (організація раціонального дозвілля студентів, залучення до творчої діяльності в гуртках та колективах); спортивно-оздоровчої роботи (пропаганда здорового способу життя, проведення спортивно-масових заходів); роботи з організації студентського побуту; волонтерської роботи.

Висновки. Отже, самоврядування – це практична школа, яка дає можливість реалізовувати суспільно значущі проекти, що підуть на користь як студент-

ській, так і територіальній громаді. Студентське самоврядування можна сміливо назвати однією з перших сходинок до громадянського суспільства, коли громада обирає своїх лідерів та вчиться контролювати їхні дії.

Головна мета діяльності органів студентського самоврядування полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих громадян в інтересах особистості, суспільства і держави, у захисті прав студентів. Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку й модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення в них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Список використаної літератури

1. Бородін Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991–2004) : монографія / Є.І. Бородін. – Д. : Герда, 2006.– 326 с.

2. Європейська практика студентського самоврядування в університетах України : методичні рекомендації / під ред. проф. Т.Б. Буяльської. – Вінниця, 2005. – 82 с.

3. Євтух М. Методологічні засади трансформації вищої освіти України в контексті Болонського процесу / М. Євтух, І. Волощук // Освіта України. – 2006. – № 85. – С. 6.

4. Про вищу освіту : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 20.

5. Про освіту : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

6. Колб О.Г. Примірне положення про студентське самоврядування у вищому навчальному закладі України : метод. рек. з курсу "Конституційне право України" для студ. юрид. ф-тів / О.Г. Колб. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2001. – 20 с.

7. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах // Інформаційний вісник. – К. : Вища освіта, 2002. – № 7.

8. Потопа К.Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах : автореф. дис. … канд. пед. спец. наук : 13.00.05 / К.Л. Потопа ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 21 с.

9. Сопівник Р.В. Виховна функція органів студентського самоврядування / Р.В. Сопівник // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки : зб. наук. пр. – К., 2003. – Ч. ІІ. – С. 168–173.

10. Студентське самоврядування в Україні / Н. Демчук (ред.-упоряд.), Л. Кудіна. – К. : Молодіжна Альтернатива, 2004. – 60 с.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2012.

Кин О. Развитие идей студенческого самоуправления в современных условиях

В статье представлен анализ развития процесов студенческого самоуправления. Показана его роль в развитии личности, формировании коллектива, становлении демократических основ управленческой деятельности. Раскрыто значение студеческого самоуправления как института социализации молодежи в современных условиях. Показаны особенности деятельности самоуправления на современном этапе. Дано определение понятия "студенческое самоуправление" и обозначены перспективы его развития.

Ключевые слова: *самоуправление, организация, личность, студент, коллектив.*

Kin O. Development of students' self-organization concepts under the modern conditions

The paper presents an analysis of the process of student government. Displaying his role in personality development, team building, establishing democratic foundations of management. The value of student government as an institution of socialization of

young people in the modern world. The features of government today. The definition of the essence of the concept of "student government" and its development prospects.

Key words: *self-organization, organization, person, student, student group.*